

ΑΓΓΕΛΟΣ Π. ΜΑΤΘΑΙΟΥ

Εὐξένιππος Ἐθελοκράτους ἀνέθηκεν

Ἀλ. Ν. Οἰκονομίδου
Αἶαντος πελωρίου
μνημόσυνον

Τὸ 1955 ἐδημοσιεύθησαν¹ ἀπὸ τὸν Μ. Θ. Μιτσὸ ἐπιγραφὲς τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀμφιαραίου τοῦ Ὠρωποῦ, μεταξὺ αὐτῶν, σελ. 197-198, ἀρ. 27, καὶ τετραγωνικὸ βᾶθρο ἀναθήματος:²

Ἵγία
Εὐξένιππος Ἐθελοκράτους
ἀνέθηκεν.

1. Ὁ ἀναθέτης. Ὁ ἐκδότης ἐταύτισε τὸν ἀναγραφόμενο πρὸς τὸν Εὐξένιππον Ἐθελοκράτους Λαμπτρέα (Kirchner, *PA* 5888) τριήραρχον πρὸ τοῦ 334/3, βλ. τὸν *λόγον* τῶν ἐπιμελητῶν τῶν νεωρίων *IG* II² 1623A.6-13. Δὲν ἀντελήφθη ὅμως τὴν σημασία τῆς ἐπιγραφῆς τόσο γιὰ τὴν φιλολογικὴ ἔρευνα, ὅσο καὶ γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ ἱεροῦ.

Τὸν Εὐξένιππον Ἐθελοκράτους τοῦ ἀναθήματος ἀνεγνώρισε προσφυῶς ὡς τὸν ὑπερασπιζόμενο *Εὐξένιππον* (Kirchner, *PA* 5886) τοῦ ὑπὲρ *Εὐξένιππου* λόγου τοῦ Ὑπερείδου ὁ μόνος εἰκοσιπενταετῆς Ἄλ. Ν. Οἰκονομίδης (γένν. 1930) σὲ δισέλιδο ἄρθρο του στὸ πρωτοεμφανιζόμενο τότε περιοδικὸ *Νέον Ἀθηναίον*.³ Συνδυάζοντας τὶς ἐπιγραφές (*IG* II² 1623A. 6-13 = *PA* 5888 καὶ τὴν ἀναθηματικὴ τοῦ Ἀμφιαραίου) πρὸς στοιχεῖα τοῦ λόγου (παρ. 32 καὶ 19 ἀντιστοίχως) συνήγαγε ὅτι ὁ Εὐξένιππος «ἀνήκε εἰς τοὺς πλουσιωτάτους Ἀθηναίους» καὶ ὅτι τὸ ἀξίωμα ποὺ κατεῖχε «ἀφεώρα εἰς τὴν λατρείαν τῆς Ἵγείας».

---

1. Βλ. Μ. Θ. Μιτσὸ, Ἐπιγραφαὶ ἐξ Ἀμφιαραίου, *Ἀρχ. Ἐφημ.* 1952 [1955] 167-204. (*SEG* 15, 291· J. – L. Robert, *Bull. épigr.* 1956, 121). Ὁ ἐκδότης δίδει φωτογραφία ἐκτύπου τῆς ἐπιγραφῆς.

2. Τὸ βᾶθρο, ὅπως καὶ οἱ ἄλλες ἐπιγραφές ποὺ περιλαμβάνονται στὸ ἄρθρο, εἶχαν ἀνασκαφῆ ἀπὸ τὸν Λεονάρδο, ὅπως γράφει ὁ ἐκδότης, ἔνθ. ἀνωτ. 167: «ὁ αἰδίδιμος Λεονάρδος δὲν ἐπρόλαβε νὰ δημοσιεύσῃ τὸ εὐρεθὲν κατὰ τὰς τελευταίας ἀνασκαφάς του ἄφθονον ἐπιγραφικὸν ὑλικόν.» Ὁ λίθος εὐρέθη συμφώνως πρὸς τὸν Λεονάρδο: «νοτόθεν τῆς πηγῆς», βλ. Β. Χ. Πετράκου, *Οἱ ἐπιγραφές τοῦ Ὠρωποῦ*, (BAE ἀρ. 170), Ἀθήναι 1997, 347, σελ. 266. Ἡ σημείωσις (L (= Λεονάρδος) 320) περὶ τοῦ τόπου εὐρέσεως τοῦ βᾶθρου προέρχεται, ὅπως γράφει ὁ ἐκδότης τοῦ *συντάγματος* τῶν ἐπιγραφῶν τοῦ Ὠρωποῦ (σελ. 25), ἀπὸ τὰ κατάλοιπα τοῦ ἀνασκαφέως τοῦ ἱεροῦ.

3. Βλ. Ἀλ. Ν. Οἰκονομίδου, Εἰς ἐπιγραφὴν ἐξ Ἀμφιαραίου. Ποῖος ὁ παρ' Ὑπερείδῃ Εὐξένιππος, *Νέον Ἀθηναίον* 1 (1955) 57-58 (*SEG* 15, 291 καὶ J. – L. Robert, *Bull. épigr.* 1958, 252). Ἄξιον ἐπισημάνσεως εἶναι ὅτι ἡ ταύτισις ἔγινε τὸ ἴδιο ἔτος (1955) πρὸς τὴν κυκλοφορίαν τῆς *Ἀρχ. Ἐφημ.* Μάλιστα στὸ τέλος τοῦ ἄρθρου τοῦ Οἰκονομίδῃ σημειώνεται ἡ ἡμερομηνία καταθέσεως στὴν διεύθυνση τοῦ *Νέου Ἀθηναίου* (7.5.55).

Μετά τριετίαν (1958) ὁ Οἰκονομίδης ἐπανήλθε⁴ στὸ ζήτημα διεξοδικώτερα στὸ περὶ Εὐξενίπου κεφάλαιο τῆς ἐξαιρετικῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἑπερὶ Εὐξενίπου λόγου τοῦ Ἑπερείδου.⁵ Μεταξὺ ἄλλων ἐκεῖ, στηριζόμενος στὴν παρ. 19 τοῦ λόγου, ὑπεστήριξε (σελ. 31) ὅτι: «ὁ Εὐξενίπος ἦτο περιβεβλημένος ἀξιώμα τι σχετιζόμενον πρὸς τὴν ἐπὶ τῆς Ἀθήνησι Ἀκροπόλεως λατρείαν τῆς Ἀθηνᾶς Ὑγείας καὶ δὲν ἦτο ἀπλοῦς ιδιώτης, ὡς ἐνομιζέτο μέχρι τοῦδε.»

Ἐχαρακτήρισα τὴν ἐκδοσὴν τοῦ λόγου τοῦ Ἑπερείδου ἐξαιρετικὴν, διότι δὲν εἶναι ἀπλῶς ἄρτια φιλολογικὴ ἐκδοσις, ἀλλὰ ἐν ταύτῳ παραδειγματικὴ γὰρ τὴν ἐπιγραφικὴν, προσωπογραφικὴν καὶ ἱστορικὴν τεκμηρίωσιν⁶ ποὺ παρέχει ὁ ἐκδότης, καθὼς καὶ γὰρ τὸ σχεδιάσμα περὶ τοῦ Πολυεύκτου Κυδαντίδου,⁷ συνοδευόμενο ἀπὸ ἐπιγραφικὸ ἐπίμετρο τῶν προταθέντων ὑπὸ τοῦ ρήτορος ψηφισμάτων· τέλος γὰρ τὴν ἱστορικὴν εἰσαγωγὴν περὶ «τῶν ἐν Ὠρωπῷ» καὶ τὴν ἀναχρονολόγησιν τοῦ λόγου. Στὶς ἀρετὲς τῆς ἐκδόσεως προσγράφεται ὅτι ὁ Οἰκονομίδης ἐσημείωσε (σελ. 29) χάριν τῆς ἀληθείας πῶς ὁ Wilamowitz, *Hermes* 58 (1923) 67 σημ. 1, ἥδη εἶχε προτείνει ἐντύπως⁸ τὴν ταύτισιν τοῦ τριηράρχου πρὸς τὸν ὑπερασπιζόμενο Εὐξένιππον τοῦ λόγου τοῦ Ἑπερείδου (Kirchner, *PA* 5886). Ἡ πρότασις τοῦ Wilamowitz δὲν ἔγινε γνωστὴ, καθὼς φαίνεται στὴν ἔρευνα,⁹ καὶ πάντως δὲν ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν ἀπὸ τοὺς ἐκδότες τῶν λόγων τοῦ Ἑπερείδου ἀμέσως μετὰ τὸν Β' παγκόσμιον πόλεμον.¹⁰

Ἡ ταύτισις¹¹ τοῦ Οἰκονομίδου προϊόντος τοῦ χρόνου¹² ἔγινε ἀνεπιφυλάκτως καὶ καθολικῶς δεκτὴ ἀπὸ τὴν διεθνήν ἔρευνα.¹³

4. Καὶ στὴν *Ἐπιγραφικὴ* του (ἀνάτυπο ἀπὸ τὸ *Λεξικὸ Κοινωνικῶν ἐπιστημῶν*) Ἀθήναι 1960, 2511-2, (SEG 22, 372), ὁ Οἰκονομίδης ἀναδημοσίευσε τὴν ἐπιγραφὴν καὶ ἀναφέρθηκε στὴν ἀστοχία τοῦ πρώτου ἐκδότου καὶ στὴν δική του ταύτιση. Ἐπίσης μεταφέρει ἐκεῖ τὴν πληροφορία ποὺ τοῦ ἔδωσε τότε ὁ Ἰ. Παπαδημητρίου ὅτι μεταξὺ τῶν καταλοίπων τοῦ Β. Λεονάρδου, τῶν ἀποκειμένων στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία, βρισκόταν καὶ σημεῖωμα, στὸ ὁποῖο ὁ παλαιὸς σοφὸς ἐταύτιζε τὸν Εὐξένιππον τοῦ βάρθρου πρὸς τὸν ὁμώνυμο τοῦ λόγου τοῦ Ἑπερείδου καὶ τὸν τριηράρχον *E. E. A.*, καὶ δίδει καὶ τὸ περιεχόμενο τοῦ σημεῖωματος. Ἡ εἰκασία, τὴν ὁποία διετύπωσε στὴν ἐκδοσὴν του, βλ. Ἀλ. Ν. Οἰκονομίδου, *Ἑπερείδου λόγοι Α'* (Βιβλιοθήκη 'Παπύρου' ἀρ. 247) ἐν Ἀθήναις 1958, 30 σημ. 4, ὅτι μεταξὺ τῶν *χαρτίων* τοῦ Λεονάρδου ὑπῆρχε σημεῖωσις περὶ Εὐξένιππου ἐπαληθεύθη. Τὸ σχετικὸ σημεῖωμα πῶς βρίσκεται ὑπὸ τὸν ἀρ. 320 τῶν καταλοίπων τοῦ Λεονάρδου· βλ. Πετράκου, *Οἱ ἐπιγραφές τοῦ Ὠρωποῦ*, 347, σελ. 266, καὶ ἀνωτ. τὴν σημ. 2. Γὰρ τὰ *χαρτία* τοῦ Λεονάρδου βλ. τοῦ ἰδίου, *Τὸ Ἀμφιάρειον τοῦ Ὠρωποῦ*, *Αρχ. Ἐφημ.* 1967, Χρονικά, 1-13, εἰδ. σελ. 7-8.

5. Βλ. *Ἑπερείδου λόγοι Α'*, 29-32 (SEG 22, 372). Ἡ ἐκδοσις περιλαμβάνει: Γενικὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὸν Ἑπερείδην, εἰσαγωγικὰ εἰς τὸν ὑπερὶ Εὐξένιππου λόγον, ἀρχαῖον κείμενον, κριτ. ὑπόμνημα, μετάφρασιν, σημεῖωσις, ἐπιγραφικὸν ὑπόμνημα.

6. Ο. D. Whitehead, *Hyperides. The Forensic speeches*, Oxford 2000, 23, ἀπὸ τὶς ἐπὶ μέρους ἐκδόσεις λόγων τοῦ Ἑπερείδου ἐπιλέγει καὶ ἀπονέμει εὔσημα σὲ δύο· «I would pick out two», γράφει, «de Falco and Oikonomides» καὶ εὐστόχως σημειώνει γὰρ τὴν Ἑλληνικὴν ἐκδοσιν: «that of the latter (i.e. Oikonomides' edition) in positioning *Eux.* in a precise historical, epigraphical, and prosopographical context.»

7. Ὁ Οἰκονομίδης ἐπανήλθε, ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του, στὸν Πολυεύκτον Κυδαντίδην, βλ. *The Athenian Orator Polyeuktos*, *AncW* 22 (1991) 3-8.

8. Δύο ἔτη ἀργότερα (1960) ὁ Οἰκονομίδης ἐπληροφορήθη (βλ. ἀνωτ. τὴν σημ. 4) ὅτι ὁ Λεονάρδος εἶχε προβῆ, σὲ ἀδημοσίευτο σημεῖωμά του, καὶ στὴν ταύτισιν τοῦ τριηράρχου *E. E. A.* πρὸς τὸν Εὐξένιππον τοῦ Ἑπερείδου.

9. Διέλαθε καὶ τὸν J. Kirchner, ἐκδότη τῶν *λόγων τῶν ἐπιμελητῶν τῶν νεωρῶν* στὴν δευτέρᾳ ἐκδοσὶ τῶν Ἀττικῶν μετενκλειδεῶν ἐπιγραφῶν, *IG II² pars altera fasciculum primum* (Berolini 1927) 1604-1632.

10. Βλ. G. Colin, *Hyperide Discours*, 1946· V. de Falco, *Le orazioni in Difesa di Eusenipppo e contro Atenogene*, Napoli 1947· J. O. Burt, *Minor Attic Orators II. Lycurgus, Demades, Hyperides*, Loeb 1954.

11. Τὴν ἰκανοποίησιν γὰρ τὴν ἀποδοχὴν τῆς προτάσεώς του ἀντανακλᾷ ἡ ἀκόλουθη σημεῖωσις του, *Ἑπερείδου λόγοι*, 29, σημ. 1: «Σημειῶ ὅτι ὁ συντάκτης τῆς νέας *Prosopographia Attica* Γ. Σταμίρης, ὡς δι' ἐπιστολῆς του μοὶ ἐγνώρισεν, ἀπεδέχθη τὴν ἡμετέραν ταύτισιν.»

12. Ὁ τότε ἐκδότης τοῦ *Supplementum* A. G. Woodhead, ἔγραψε στὸ σχετικὸ λήμμα, ὅπου παρουσίασε τὴν δημοσίευσιν τοῦ Μιτσοῦ, *SEG* 15, 291: «Vid. quoque A. N. Oikonomides, *Nέον Ἀθήναιον* I, 1955, 57/8, qui

2. Τὸ βᾶθρο. Ὁ πρῶτος ἐκδότης τῆς ἐπιγραφῆς Μιτσὸς ἐσημείωσε ὅτι ἐπὶ τῆς ἄνω πλευρᾶς τοῦ ἐκ φαιοῦ τιτανολίθου τετραγωνικοῦ βᾶθρου ὑπάρχουν τρεῖς ἐπιμήκεις τόρμοι (*Αρχ. Ἐφημ.* 1952, 197), ἀλλὰ δὲν εἶπε τί ἔφερε τὸ βᾶθρο, τί ἦταν δηλαδὴ τὸ ἀνάθημα τοῦ Εὐξένιππου.

Ἐπιπλέον ὁ ἐκδότης ἐπίστεψε ὅτι τὸ ὄνομα τῆς θεότητος (στίχ. 1) ἔπρεπε νὰ βρισκεται σὲ πώση δοτική καὶ ὅτι ὁ χαρακτὴρ ἐξ ἀμελείας εἶχε παραλείψει τὸ προσγεγραμμένον ἰῶτα.¹⁴ τὴν μεταγραφή Ὑγεία ἐπρότειναν οἱ J. καὶ L. Robert.¹⁵ Ἡ γραφή τοῦ ὀνόματος τῆς θεότητος ἐπὶ τοῦ λίθου ἄνευ τοῦ προσγεγραμμένου ἰῶτα κάλλιστα θὰ μπορούσε νὰ ὑποβάλῃ τὴν ἰδέα ὅτι πρόκειται περὶ ὀνομαστικῆς καὶ ὅτι τὸ ἀνάθημα ἦταν ἄγαλμα τῆς θεᾶς μεταξὺ τῶν Ἀττικῶν ἀναθηματικῶν ἐπιγραφῶν βρίσκονται σχετικὰ παραδείγματα, πρὸβλ. λ.χ. *IG II/III*³ 4, 1 3 [fr. a = *IG II*² 2791], 4, 2 877 [*IG II*² 4417].

Τοὺς τρεῖς τόρμους τῆς ἄνω πλευρᾶς ἐρμήνευσε ὁ Β. Χ. Πετράκος καὶ εἶπε σαφῶς ὅτι τὸ βᾶθρο ἔφερε χαλκοῦν ἄγαλμα τῆς Ὑγείας καὶ φίδι.¹⁶ Ὁ προσδιορισμὸς τοῦ ἀναθήματος συνεπαγόταν καὶ τὴν ὀρθὴ μεταγραφή τοῦ ὀνόματος τῆς θεᾶς στὸν 1ο στίχο· τὸ ὄνομα βρισκεται κατ' ὀνομαστικὴν¹⁷ καὶ δὲν χρειάζεται καμμία διόρθωση.

3. Τὸ σημαντικὸ αὐτὸ ἐνεπίγραφο μνημεῖο τοῦ *Εὐξένιππου Ἐ. Α.* δὲν περιλαμβάνεται στὸ προσφάτως ἐκδοθὲν τεύχος τῆς τρίτης ἐκδόσεως τῶν Ἀττικῶν μετευκλειδεῶν ἐπιγραφῶν, στὸ ὁποῖο καταλέγονται οἱ ἰδιωτικοῦ χαρακτῆρος ἀναθηματικὲς ἐπιγραφές (*IG II/III*³ 4, fasc. 2).¹⁸

---

notat Euxenippum bene apud Oropios cognitum fuisse, et eundem atque Eux. ilium ab Hyperide defensum esse contendit.» Διὰ τοῦ ρήματος ὑποτυπώνεται ἐμμέσως ἡ δυσκολία νὰ παρουσιασθῇ τὸ ἐπίτευγμα τοῦ ἐκκολαπτομένου ἐρευνητοῦ ἔναντι τῆς αὐθεντίας δοκίμου ἐπιγραφικοῦ, καὶ μάλιστα διευθυντοῦ τοῦ Ἐπιγραφικοῦ Μουσείου. Στὴν μονογραφία τοῦ Β. Χ. Πετράκου, *Ὁ Ὠρωπὸς καὶ τὸ ἱερόν τοῦ Ἀμφιαράου*, (BAE ἀρ. 63), ἐν Αθήναις 1968, 26-27, γίνεται μνεία στὴν ὑπόθεση τοῦ λόγου τοῦ Ὑπερείδου καὶ ἀναφέρεται ὁ πρωταγωνιστὴς του ὡς *Εὐξένιππος Ἐθελοκράτους Λαμπρεὺς ἱερεὺς τῆς Ὑγείας* (σελ. 26-βλ. καὶ 135) καὶ ἐπομένως ἡ προταθείσα ἀπὸ τὸν Οἰκονομίδη ταύτισις του πρὸς τὸν *Εὐξένιππον Ἐθελοκράτους* τοῦ βᾶθρου (ἡ ἐπιγραφή τοῦ βᾶθρου καὶ ἡ παραπομπὴ στὴν πρώτη δημοσίευση δίδονται στὴν σελ. 27, σημ. 2) εἶναι γνωστὴ καὶ ἀποδεκτὴ, ἀλλὰ οἱ δύο δημοσιεύσεις τοῦ Οἰκ. καθὼς καὶ ἡ μνεία τῆς ταυτίσεως του στὸ *SEG* ἐλλείπουν. Βλ. καὶ τοῦ αὐτοῦ, *Οἱ ἐπιγραφές τοῦ Ὠρωποῦ* 347, σελ. 265-267, πὸν δίδονται μὲν οἱ βιβλιογραφικὲς παραπομπές στὶς δημοσιεύσεις τοῦ Οἰκ. καὶ οἱ μνείες εἰς *SEG* καὶ *Bull. épigr.*, ἀλλὰ ὄχι καὶ ἡ πατρότης τῆς ταυτίσεως.

13. Βλ. Traill, *PAA* 6, 381095 s.v. *Ἐθελοκράτης Λαμπρεὺς* (δίδεται παραπομπὴ στὸ *Νέον Ἀθήναιον* πρὸβλ. καὶ *PAA* 7, 440945 s.v. *Εὐξένιππος Λαμπρεὺς*: παραπομπὴ στὸ *SEG* 15, 291). Osborne – Byrne, *LGNP* II, 138, s.v. *Ἐθελοκράτης* καὶ 179, s.v. *Εὐξένιππος*: *SEG* 15, 291. Χαρακτηριστικὰ τῆς ἀποδοχῆς εἶναι ὅσα γράφει ὁ J. K. Davies στὸ μνημειώδες ἔργο του *Athenian Propertied Families*, Oxford 1971, 198-199: «In view of this dedication Oikonomides was certainly correct to identify him with the client of Hyperides IV (Eux.), who was rich (§ 32) and connected with the Athenian cult of Hygieia (§ 19).» Ἀνάλογα γράφει καὶ ὁ Whitehead, *Hyperides. The Forensic Speeches*, 154, ἀναφερόμενος στὸ ζήτημα τῆς ταυτίσεως τοῦ Εὐξένιππου τοῦ λόγου τοῦ Ὑπερείδου μετὰ τὴν δημοσίευση τοῦ ἐνεπιγράφου βᾶθρου (*Αρχ. Ἐφημ.* 1952, 197-198): «But more to the point, as A. N. Oikonomides noticed (*Νέον Ἀθήναιον* I (1955) 57-58; cf. Oikonomides, *Ὑπὲρ Εὐξένιππου* 29-32), is that *PA* 5886 may at last be identified beyond doubt with 5888, though the cult of Hygieia... Oikonomides' identification has thus become prosopographical orthodoxy (*APF* 198-9; *AO* 466 no. 1269; *LGNP* ii s.v. no. 2; *PAA* 440945) and rightly so.»

14. *Αρχ. Ἐφημ.* 1952, 198.

15. *Bull. épigr.* 1956, 121, σελ. 130.

16. Πετράκου, *Οἱ ἐπιγραφές τοῦ Ὠρωποῦ* 347, σελ. 265-266 καὶ τοῦ αὐτοῦ, *Ὁ Ὠρωπὸς καὶ τὸ ἱερόν τοῦ Ἀμφιαράου*, 27 (χαλκοῦν ἄγαλμα). Ὁ ἐκδότης δίδει (*ἐπιγρ.* Ὠρ. σελ. 267) σχέδιο τῆς ἐνεπιγράφου ὄψεως, τῆς ἄνω πλευρᾶς καὶ φωτογραφία τοῦ λίθου (πίν. 40).

17. Ὁρθῶς μετέγραψε ὁ Πετράκος, *Οἱ ἐπιγραφές τοῦ Ὠρωποῦ*, σελ. 266 (πρὸβλ. καὶ τοῦ αὐτοῦ, *Ὁ Ὠρωπὸς καὶ τὸ ἱερόν τοῦ Ἀμφιαράου*, 27). Ὁ συγγραφεὺς παραπέμπει γιὰ τὸν τύπο τῆς ἀναγραφῆς στὸν ἀριθμὸ 345 τῆς συλλογῆς του (σελ. 265), ὅπου καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία.

18. Ἐλλείπει καὶ ἀπὸ τὰ *Addenda* τοῦ τεύχους *IG II/III*³ 4, 3, pp. 683-687.